

Мал. 4 Приклади схем зображення

В кінці процесу створення схеми Ви зберігаєте зображення на комп'ютері або на зовнішньому носіїві інформації.

*Кудря Оксана
(Полтава, Україна)*

ВИШИВКА ЯК ЗАСІБ ПРИЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО НАДБАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми. Питання прилучення підростаючого покоління до надбань національної культури продовжує бути актуальним, оскільки вирішуються завдання набуття молоддю соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, розвитку духовності, моральної, художньо-естетичної, трудової культури.

Побудова навально-виховного процесу на принципах національного виховання сприяє формуванню повноцінної, цілісної, національно-свідомої особистості з високими моральними якостями. Завдяки національному вихованню у молоді формується система основних компонентів духовного світу: народний світогляд, національна психологія, національний характер і темперамент, національний спосіб мислення, народна мораль, етика, народна естетика, народна правосвідомість, національна філософія, національна ідеологія, національна свідомість і самосвідомість.

Аналіз останніх досліджень. Проблемі введення національного компоненту в систему освіти та підвищення ефективності навчально-виховного процесу присвячені дисертаційні дослідження Г.Кловак, Ю.Коломийця, О.Красовської, Т.Мацейків, Г.Майбороди, О.Малецької, В.Мусієнка, С.Павх, Л.Паламарчук. Не залишили поза увагою проблему використання традицій та звичаїв українського народу у виховання молоді видатні українські народознавці В.Гнатюк, О.Ковльчук, Ф.Колеса, М.Кравець, О.Кувеньова, В.Скуратівський, В.Супруненко та ін. Заслужують на увагу методичні праці з питань національного виховання учнів засобами українського народознавства (Т.Демянюк, О.Король,

Р.Сеульський).

Метою статті є визначення можливостей для прилучення учнів до надбань національної культури засобами української вишивки.

Основна частина. Кожен народ від початку свого формування творить життя у притаманних йому формах і особливостях, тобто має власні шляхи розвитку. Виплекані ідеали життя, що вінчають життєвий досвід народу, знаходять відбиток у його народній творчості і матеріальному виробництві, у його віруваннях, звичаях, обрядах, традиціях, у його мистецтві, естетичних поглядах і смаках, у його світогляді, своєрідності філософського мислення, морально-етичних нормах, засадах. Всі ці елементи змісту та стилю життя народу, витворені ним від самих своїх витоків, і є основними складовими культури народу.

Таким чином, кожен народ є творцем власної національної культури. Поняття «національна культура» впливає із узагальненого поняття «культура». Як зазначається І.Кріп'якевичем, трактування культури є неоднозначним, оскільки в одному випадку під культурою розуміють усі здобутки тисячолітньої раці людства, як у галузі матеріальній, так і духовній, загалом – увесь обсяг проявів людського життя; у другому випадку вважають, що культура охоплює тільки розвиток продукції, винаходи, поступ у виробництві, тобто все те, що обмежується матеріальною галуззю культури; у третьому ж – прояв культури вбачають у виявах духовної сфери людства – мистецтві, науці, філософії; одні бажають звести історію культури до дослідження постійних, типових форм життя, інші ж ціну культури вбачають її різноманітності [3].

Культура – головна умова й основа існування людства. М.Розовим зазначається, що Культура передається від покоління до покоління за принципом множини естафет і нагадує хвилю, яка зберігає і відносить з собою у майбутнє накопичений досвід. Нашим же обов'язком є, сприймаючи цю «хвилю» чи «естафету», вносити в неї частку особистого досвіду, нести її далі, передаючи наступним поколінням [4, 161].

Загальнолюдська культура складається з множини національних культур. Національна культура України є однією з її граней. В етнографічному розумінні національна культура розглядається як сукупність традиційно-побутових, матеріально-духовних особливостей, що склалися у минулому.

Звернення до праць Д.Антоновича, О.Воропая, О.Кувеньової, Г.Лозко, В.Наулка, В.Скуратівського, В.Супруненка показало, що під національною культурою розуміють узагальнене вираження творчих зусиль народу, його світорозуміння, релігії, моралі, художнього мислення, національної філософії, загалом же – систему його досягнень у духовній, матеріальній сферах та у сфері людських стосунків (соціальної).

Національна культура впродовж багатьох століть творилася в народному середовищі, передавалася від покоління до покоління. У ній відбито історичне буття народу, спосіб його життя, діяльність, характер,

психологія. Основними складниками національної культури є рідна мова, усна народна творчість, етнопедагогіка, релігія та вірування, мораль, побутові звичаї, святкові та інші обряди, природознавство рідного краю, його історія, народна медицина, народна архітектура, досвід традиційних трудових занять та народні промисли, народне мистецтво, національний одяг, українська кухня [6, 7, 8].

Говорячи про вишивку як важливу складову народного мистецтва, можна констатувати той факт, що вона займала чільне місце у житті українського народу.

Вишивка – це виконання узорів на різноманітних матеріалах, таких як шкіра чи тканина. Вишивка виконується за допомогою голки (ручної або машинної). Вишивають різнобарвними нитками: лляними, бавовняними, вовняними, шовковими, золотими та срібними. У процесі вишивання використовують перли, коштовне каміння, бісер, лелітки.

Як зазначає Д. Антонович у праці «Декоративно-прикладне мистецтво» [1], вишивка є найбільш поширеним видом оздоблення різних виробів. Вона виконує різноманітні традиційні функції. Серед них важлива роль належить естетичній, пізнавальній, комунікативній, святковій, символічній функціям, а також зоровій передачі інформації від покоління до покоління.

Різноманітний функціональний діапазон української народної вишивки лежить в основі поділу вишивки одягового, інтер'єрно-обрядового призначення на окремі типологічні групи, їх численні варіанти художнього вирішення.

В умовах сьогодення вишивка – це висока культура орнаменту, колориту. Вишивка – це мистецтво унікальне, воно стверджує розвиток графічної, живописної культури народу. Це важлива художня цінність, що виконує різноманітні функції – естетичну, пізнавальну і комунікаційну.

Таким чином, українська народна вишивка є одним з найдавніших, найулюбленіших і найпоширеніших видів декоративно-ужиткового мистецтва. Вишивка – мистецтво всенародне, в якому збережена колективна художня пам'ять. Вишивка як вид народного мистецтва живе, розвивається, збагачується новими аспектами.

Важливим завданням сьогодення є передача підростаючому поколінню надбань національної культури українського народу, зокрема і в сфері вишивального мистецтва.

Прилученню учнівської молоді до надбань національної культури сприяє сучасна система освіти, яка базується на національній основі, дає можливість залучення у процес навчання та виховання ідей національної філософії, народних ідеалів та традицій, звичаїв, обрядів. Це забезпечує етнізацію підростаючого покоління, формування у нього національної гідності, почуття поваги до інших народів.

Сучасний етап розбудови національної школи позначений переорієнтацією змісту навчання школярів. Великі потенційні можливості

для прилучення молоді до надбань національної культури має предмет «Трудове навчання». Поєднання теорії з практикою сприяє глибшому усвідомленню учнями вагомості надбань (як матеріальних так і духовних) українців минулого.

Звернення до нової редакції програми трудового навчання для 5-9 класів [5, 10] дає підстави відмітити, що одним із блоків обов'язкової для вивчення складової у 6 класі є блок «Технологія виготовлення вишитих виробів». На опанування учнями даного блоку відводиться 26 годин.

Аналіз основних розділів та тем блоку показав, що у розділі «Оздоблення виробів вишивкою», на вивчення якого відводиться 14 год., вивчаються такі теми:

- «Вишивка як традиційний вид декоративноужиткового мистецтва»;
- «Основи побудови композиції у вишивці»;
- «Процес виготовлення вишитого виробу».

Ознайомлення учнів з вишивкою як традиційним видом декоративно-ужиткового мистецтва спрямоване на формування у них знань з таких питань: традиційні види рукоділля і декоративно-ужиткового мистецтва; вишивка як традиційний вид декоративно-ужиткового мистецтва; види вишитих виробів; регіональні особливості оздоблення виробів вишивкою; знаки і символи в українській вишивці (сонця, води, берегині, продовження життя тощо).

Вивчення учнями основ побудови композиції у вишивці ґрунтується на формування знань з наступних питань: орнамент, види орнаментів; рапорт; композиція вишивки; кольори у вишивці; символічне значення кольору в українській вишивці; поєднання в композиції вишивки візерунка, кольорової гами, технік вишивання, фактури матеріалу; стилізація реальних форм; ескіз візерунка для вишивання; збільшення і зменшення візерунка для вишивання.

Ознайомлення учнів з процесом виготовлення швейних виробів включає формування у них знань про види вишивальних швів (поверхнево-нашивні («штапівка», «хрестик», «занизування» тощо) та прозорі (мережка: «одинарний прутик», «подвійний прутик», «роздільний прутик»); лічильна гладь (пряма, коса, качалочки) та вільна гладь (художня, декоративна, біла)) та їх графічне зображення швів, послідовністю виконання вишивальних швів: «штапівка», «козлик», «оксамитовий», «хрестик», «качалочки», «гладь» тощо.

В рамках опанування вказаної теми учні вчать вибирати виріб та візерунок для вишивання, визначати місце розташування візерунка на виробі, економно використовувати тканину, переносити візерунок вишивки на тканину, вчать користуватися інструментами та пристосуваннями для вишивання.

Щодо технології виготовлення вишитих виробів, то учні вивчають:

- способи обробки краю виробу (петельний шов, торочки тощо);
- підготовку й виготовлення вишитого виробу у такій

послідовності: 1) добір тканини, ниток, інструментів і пристосувань для вишивання; 2) розмічання та перенесення візерунка на тканину; 3) вишивання виробу; 4) обробка краю виробу; 5) остаточна обробка виробу; – особливості догляду за вишитими виробами (прання, підкрохмалювання, прасування та його особливості).

Крім того, у процесі вивчення навчального матеріалу блоку «Технологія виготовлення вишитих виробів» учнів передбачено ознайомити з професіями: мистецтвознавець, стиліст, дизайнер вишивки, вишивальник ручної і машинної вишивки.

Орієнтовний перелік об'єктів праці для роботи учнів: серветка, закладка, картина, панно, комірць тощо.

Поглибити знання з української народної вишивки можна на основі відповідних варіативних модулів: у 5-6 класах це варіативний модуль «Технологія виготовлення вишитих виробів», у 7-9 класах – «Технологія оздоблення виробів українською народною вишивкою».

Потрібно відмітити, що в основі освоєння варіативних модулів лежить проектно-технологічна діяльність. У творчому процесі виготовлення художніх виробів важливу роль відіграють пізнавальні процеси і потреби, зорове уявлення як дії, так і предмету діяльності, встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Творча діяльність передбачає вирішення певних задач, і це досягається більшою мірою не простим сприйняттям, а на основі мисленевої діяльності, у результаті якої зі знань та умінь, які є наявними, робляться нові висновки [2].

Так, щоб визначитися із задумом майбутнього вишитого виробу, учнів залучають до відвідування діючих виставок народного мистецтва, опрацювання етнографічних джерел, літератури народознавчого спрямування, вивчення художніх особливостей вишитих виробів – орнаментів, композиції вишивки, колориту. Пошуки самостійних шляхів вирішення завдання, перегляд різних варіантів відривають учнів від зразка, дозволяють самостійно співвіднести умови діяльності та свої можливості.

У ході оволодіння художньою творчою діяльністю в учнів у процесі вивчення української народної вишивки складається особлива система організації чуттєво-вольового апарату: особливе бачення кольору, композиційне чуття, активне чи пасивне сприймання, низька чи висока емоційність на початковій стадії виконання килимарських робіт, організованість і т.д.

Як уже відмічалось вище, щоб викликати в учнів інтерес до творчості, прагнення виготовляти художні вироби, доцільним є їх ознайомлення з культурно-побутовими традиціями регіону в умовах експозицій краєзнавчих музеїв, музеїв етнографії та побуту та інших центрів національної культури, де вони матимуть змогу розглянути кращі вишиті вироби знаних народних майстрів. Надзвичайний виховний потенціал матимуть зустрічі з майстрами мистецтв, адже вивчення методів роботи майстрів-прикладників позитивно впливає на формування художньо-творчої активності учнів.

Висновки. Таким чином, вишивка є важливою складовою народного мистецтва та національної культури українського народу загалом. Українська народна вишивка – один з найдавніших, найулюбленіших і найпоширеніших видів декоративно-ужиткового мистецтва.

Розгляд можливостей для прилучення учнів до надбань національної культури засобами української вишивки показав, що засобами змісту трудового навчання можна ознайомити учнів з вишивкою як традиційним видоим декоративно-ужиткового мистецтва, основами побудови композиції у вишивці та безпосередньо самим процесом виготовлення вишитих виробів.

У процесі прилучення підростаючого покоління до надбань національної культури засобами вишивального мистецтва вирішуються завдання набуття молоддю соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, розвитку духовності, моральної, художньо-естетичної, трудової культури.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Степанович. - Львів: Світ, 1992. – 272 с.
2. Волощук І. Концептуальні засади розвитку творчих здібностей школярів / І. Волощук // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. - №3. - С.4-9
3. Історія української культури / Під заг. ред. І.Кріпякевича. – Львів: Видання Івана Тиктора, 1937. – 1036 с.
4. Интегративные тенденции в современном мире и социальный прогресс / Под ред. М.А. Розова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 232 с.
5. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Трудове навчання, 5-9 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 80 с.
6. Огієнко Іван. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу / іван Огієнко; предм. М.Г.Жулинського. – К.: Довіра, 1992. – 141 с.: іл.
7. Супруненко В.П. Народина: витоки нації, символи, вірування, звичаї та побут українців / В.П. Супруненко. – Запоріжжя: Берегиня, 1993. – 136 с.
8. Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / упор. С.Ульяновська; Вст. ст. І.Дзюби; Перед. слово М.Антоновича; Додатки С.Ульяновської. – К.:Либідь, 1993. – 592 с.: іл.

*Охріменко Лідія
(Полтава, Україна)*

ВИШИВКА В УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРОЯХ

Довгими осінніми та зимовими вечорами збирались молоді жінки й дівчата на вечорниці. Стиха лилась одна за одною пісні, а невтомні руки майстринь пряли, вишивали, щоб навесні гарно прибрати хату, прикрасити веселковими узорами свій посаг, одягнути у свято яскравий одяг. В народі